

Veszélyben a dokumentáció szent tehene?

A FID konferenciája és kongresszusa Indiában*

A FID (Nemzetközi Információs és Dokumentációs Szövetség) 49. konferenciájáról és kongresszusáról készült beszámoló nemcsak az érdekesebb előadásokat ismerteti, hanem a szövetségnek azt az útkeresését is, amelynek célja, hogy kialakítsa stratégiáját és arculatát a következő évezredre is. Ennek kapcsán szól a Globális Információs Szövetség megalakítása óta történt fejleményekről is.

A kongresszusi programról

Az indiai fővárostól mintegy 250 km-re, a Radzsaszthan államban fekvő Dzsajpurban, illetve Újdelhiben tartották a FID soros, 49. konferenciáját és kongresszusát. A zsúfolt program fő házigazdája a „nemzeti információs laboratóriumnak” is nevezett Indiai Nemzeti Tudományos Dokumentációs Központ (Indian National Scientific Documentation Center = INSDOC) volt. A konferencia rendkívül aktuális témája, azaz „A holnap információs társadalma felé: innovációk, kihívások és hatások” több száz résztvevőt vonzott. A résztvevők többsége természetesen a harmincegy indiai állam valamelyikéből érkezett a találkozóra, de szép számmal képviseltették magukat a szomszédos országok szakemberei, illetve a FID más fejlődő tagországaiból érkezettek is.

A kongresszust megelőző – de a kongresszus idejére is áthúzódó – konferencián a szövetség hagyományainak megfelelően a FID Oktatási és Képzési Bizottsága (FID/ET), Környezetvédelmi Információs Bizottsága (FID/EI), valamint Osztályozásméleti Bizottsága (FID/CR) szervezett oktatóprogramot, valamint ennek keretében került sor a „Nemzeti információs infrastruktúra kialakítása” elnevezésű szemináriumra, illetve a különböző kategóriájú tagokat magába foglaló közgyűlés első részére is. Az előkonferenciának a Magyarországnál több mint háromszor nagyobb területű és lakosságú Radzsaszthan állam székhelyéül szolgáló Dzsajpurban a B. M. Birla Tudományos és Műszaki Központ, az Újdelhiben tartott kongresszusnak pedig az igen korszerű, tágas Vigyan Bhawan konferencia-központ adott helyet.

A kongresszus a „Technika és társadalom”, „Információpolitika és társadalom”, illetve „Információs rendszerek” témákban tartott plenáris ülések mellett négy részterületre vonatkozó előadásokat gyűjtött egybe párhuzamos ülései alatt: „Kutatás,

technika és oktatás”, „Gazdasági, társadalmi, etikai és kulturális kérdések”, „Modellek, elemzés és rendszerek”, „Politikák, szabályok, jogi rendelkezések és szerzői jog”. Mindezek keretében mintegy 120 előadásra, illetve az előadásokat követő vitákra került sor. A zsúfolt program, s a párhuzamosan tartott szekcióülések természetesen nem tették lehetővé valamennyi, az előzetes értékelések szerint érdekesnek ígérkező előadás meghallgatását, de ez – a FID kongresszusainak hagyományai szerint – már megszokott. Az alábbiakban csupán néhány előadás témáját, főbb következtetéseit kísérem meg összefoglalni, addig is, amíg a kongresszus kézikönyve meg nem jelenik.

Főbb témák és következtetések

A kongresszus nyitó ülésén a FID Grazban megválasztott új elnökszönya, a kanadai *Martha B. Stone* az információs technika fejlődésének következményeit elemezve elsősorban az információban gazdagok és az információs szegények közötti különbséget említette, mint az alakulóban levő információs társadalom fő kihívását. Rámutatott: ez a különbség nem ismer földrajzi határokat, s feloldását csak az emberi erőforrások megfelelő fejlesztése útján lehet elképzelni. Az információs szakembereknek fel kell tenniük a kérdést: „Mennyiben járul hozzá a helyes és időben kapott információ az állampolgárok életminőségének alakulásához? Hogyan befolyásolja ez az információ politikusaink döntéshozatali folyamatát? Képesek vagyunk-e szórványos és véletlen adatokon túlmenő bizonyítékokat szerezni az információbőség társadalmi fejlődésre gyakorolt hatását illetően?” Az információ döntéshozatali folyamatokra gyako-

* A szerző a konferencián a Soros-alapítvány támogatásával vett részt.

rolt hatását vizsgáló kutatások még mindig viszonylag új vizsgálódási területet jelentenek, s e terület fejlesztéséhez, új kutatási témák kijelöléséhez nyújthat segítséget a FID, nem utolsósorban az Indiában tartott kongresszus révén.

Kutatás, technika és oktatás

H. Anil Kumar (India) szerint az információs társadalom könyvtárában kulcsfontosságú az emberi erőforrások dinamikus fejlesztése. „A könyvtáros válaszában: emberi erőforrások az információs korszakban” c. előadásában úgy vélte, hogy ezen erőforrások viszonylag olcsón és – legalábbis a gyűjteményekhez, illetve a technikai infrastruktúrához képest – különösebb befektetések nélkül fejleszthetők. Az új kihívásoknak megfelelő könyvtári szakemberek jellemzőit a következőképpen szemlélítette:

Jellemzők	Kihívások
innovátor	változás
kreátor	verseny
vezető	emberi erőforrások
kommunikátor	felhasználói kapcsolatok
tárgyaló	vezetői interakciók
vállalkozó	növekedés és túlélés
információkereső	információrobbanás
hálózati szakember	információmegosztás

Az egyéni kompetenciák megfelelő kombinációja és az azokkal rendelkezők együttműködése a túlélés záloga.

Y. G. Balmisa és D. M. Ferreras (Spanyolország) „Az információs ciklus hasznosítása és az információval való visszaélés a szervezetekben: az információs szakember szerepe” c. előadásukban ugyancsak az információval foglalkozók kívánatos funkcióit és szerepét elemezték. Rámutattak, hogy a szellemi tőke – más „kézzelfogható” javakhoz hasonlóan – értékes. Ez a szellemi tőke a szervezetekben jórészt az információs szakemberek rendelkezésére áll, ugyanakkor gyakran éppen ezek a szakemberek helyezkednek el a szakmai hierarchia legalacsonyabb fokán. A megoldás az információs érték versenyképessé tétele a szervezeten belül. Ehhez a következő feladatokat kell megvalósítani:

1. Hatékony kommunikáció kialakítása a felhasználó és az információs szakemberek között;
2. Az információforrásokhoz való hatékonyabb hozzáférés biztosítása;
3. Megfelelő készségek kifejlesztése;
4. A szervezeten belül tevékenykedő információs szakemberek közötti együttműködés javítása a magasabb hozzáadott értékű tudáshálózat kialakítása érdekében;
5. Az információs szakemberek rendelkezésre állásának és képességeinek fokozása.

„Metaadatok és a digitális információs tér” c. előadásában a svéd Preben Hansen arra mutatott rá, hogy ma az egyik fontos irányzat a világhálón fellelhető információforrások mind gazdagabb leírása. Ezen belül nagy hangsúly esik a minőség fejlesztésére, ezt azonban nem a metaadatok egyes elemeire való összpontosítással kell biztosítani, hanem azzal, hogy a metaadatokat „folyamatként” értelmezzük, amelyben részt vesznek az érintettek különböző csoportjai, beleértve a felhasználókat is. Ennek figyelembevételével indították meg a hálózati információforrások leírását célzó, Dublin Core néven ismert szabálygyűjtemény helyi igényeknek megfelelő továbbfejlesztését szolgáló Skandináv Metaadat Projektet. A projekt a meglévő Dublin Core specifikáció továbbfejlesztésén és a Dublin Core MARC formátumba konvertálását megvalósító eszköz kidolgozásán kívül a Dublin Core felhasználói támogatását kívánja megvalósítani meghatározott eszközök (az adatok felhasználóbarát bevitelét lehetővé tevő modellek stb.) kidolgozásával.

Gazdasági, társadalmi, etikai és kulturális kérdések

Karuna Saha (India) a jelenlegi indiai helyzetet elemezte „Az információ társadalmá felé: India fejlődési trendjei” c. előadásában. Bár az ország lehetőségeihez képest jelentős erőforrásokat fordít információtechnikai beruházásokra (egy adatok szerint a GDP 0,5%-át), az információáramlás zavartalanságát célzó infrastruktúra még nem valósult meg teljes mértékben. A kormány telekommunikációs politikája a szerző szerint a monopolisztikus törekvéseket preferálja, s kevésbé ösztönzi a magánszektor hálózatfejlesztési erőfeszítéseit. Az indiai társadalom már elérte az információs társadalom kialakulásának küszöbét, de az információ még nem vált az indiai gazdaság jelentős erőforrásává. Az elkövetkező öt évben az országnak elsősorban az információs infrastruktúra fejlesztésére kell összpontosítania.

Az iráni Nader Naghshinen az információs társadalom kialakulásának veszélyeire figyelmeztetett „Az információs társadalom kialakításának árnyoldala: a sötétség felé” c. előadásában. A fő veszélyt elsősorban a „magánélet biztonságának kihalásában” látja. Nem minden társadalom nyer az információs forradalomból, megfelelő biztosítékok és infrastruktúra hiányában a társadalom vesztes is lehet. Felveti a kérdést: hogyan birkózhat meg pl. egy csaknem ezer éve változatlan életmódot folytató nomád törzs az információrobbanás jelenségével? Nem problémamentes a fejlettebb, városi területeken sem az információs társadalomhoz való alkalmazkodás. Így pl. Iránban az Internetet a tudományos fejlődés motorjának tartják a hivatalos

kormánydokumentumok. Az oktatási költségvetés csökkentésének feltételei között azonban aligha lehet hasznosnak nevezni az Internethez való hozzáférés bővülését a szerző érvelése szerint.

Egy fejlett európai ország perspektívájából „A hagyományos információnyújtók szerepe az elektronikus forradalomban: társadalmi-gazdasági következmények” c. előadásában az osztrák *Gerhard Richter* úgy vélte, hogy ezekben az országokban már nincs szükség az információs technika állami eszközökkel történő fejlesztésére, mivel a fejlődés e téren már saját lendületet vett. A fő feladat most az információs technikák új világának és a hagyományos emberi bölcsesség régi világának az egyesítése. Vélekedése szerint minél harmonikusabb az egyesítés folyamata, annál hasznosabb lesz az információ társadalmá a társadalom tagjai számára. Ehhez azonban ki kell dolgozni a megfelelő stratégiát, amelynek az elemei: az információ-tartalom (nemzeti információs politika) stratégiája, a társadalom egészét átfogó oktatás, valamint a „tartalomipar” különböző részterületeken folyó fejlesztési tevékenység összehangolása.

Talán megbocsátható e sorok írójának, hogy megkülönböztetett figyelemmel kísérte *Ana Flavia Fonseca*, *Diana Hopkins* és *Susan O. Johnson* (USA) előadását, amely a Világbank fejlesztési célú erőfeszítéseinek könyvtári információs segítéséről szólt (lévén ezen erőfeszítések egyik helyszíne a szerző korábbi munkahelye). Jelenleg is folyik a Világbank szegénység csökkentésére irányuló alapvető küldetésének reformja. A reform egyik fő elemét a partnerek igényeire való reagálóképesség további erősítése képezi, amely feltételezi az intézmény egyes kulcsfontosságú üzleti és fejlesztési tevékenységeinek regionális decentralizálását. A Világbank helyi intézményeiben működő könyvtáraknak fontos szerepük van e folyamatban, s ezért van szükség ezeknek a – gyakran egyszemélyes, s nem is mindig szakképzett könyvtárosok által irányított – fiókkönyvtáraknak az intenzívebb fejlesztésére. A fejlesztés egyik fő területe a washingtoni székhelyű központi könyvtári hálózatba való integrálódás, amelyet a nemzetközi Valutaalap és a Világbank Közös Könyvtára irányít és üzemeltet.

Modellek, elemzés és rendszerek

A norvég *Svanhild Aabo* a közkönyvtárak értékét vizsgálta előadásában. Hipotézise szerint a norvég társadalom számára a közkönyvtárak nettó értéke meghaladja a fenntartás költségeit. A hipotézis ellenőrzésére a szerző a kontingencia-értékelési módszert (Contingent Valuation Method = CVM) javasolja, amely képes a könyvtárak közvetlen használati értékének, illetve a könyvtárat nem használók számára képviselt könyvtári érték-

nek az együttes felmérésére. (A könyvtárakat nem aktívan használók számára a könyvtáraknak lehet értékük a nemzeti kulturális örökségben elfoglalt helyük, a nemzeti irodalom szempontjából kimutatható fontosságuk, a kreativitás és közművelődés fejlesztésében betöltött szerepük stb. következtében.) A CVM a nem piaci jellegű javak értékének megállapítására szolgál, s korábban az ún. környezeti javak értékének becslésére használták. Segítségével felbecsülhetők a könyvtári hálózatok, a nemzeti könyvtárak, valamint a közkönyvtárak együttes értékei a közvetlen és a nem közvetlen felhasználók szempontjából is.

Nishta Anilkumar (India) egy digitális könyvtári projektet jellemzett „A digitalizálás felé – digitális könyvtár kialakítása a fizikai kutatólaboratóriumban” c. előadásában. Az Indiában úttörő jelentőségű projekt célja az ahmedabadi fizikai kutatólaboratórium könyvtárának digitalizálását célozza elsősorban annak érdekében, hogy a kutatók a különböző tényleges kutatási adatok halmazaihoz is közvetlenül hozzáférhessenek. A digitális könyvtár kialakításának három elemét különbözteti meg a szerző: a visszakereső rendszereket, a hozzáférési protollokat és a felhasználói interfészeket. A digitális könyvtár ezen elemek segítségével eligazító és adathozzáférési funkciókat lát el.

„Retrospektív katalógizálás, a könyvtári gyűjtemények digitalizálása Németországban” c. előadásában a német *Roland Wagner Döbner* ugyancsak a digitalizálással foglalkozott, igaz, a digitalizálás fogalmát egy más aspektusból, elsősorban a könyvtári cédulakatalógusok konvertálásával, illetve a könyvtári állomány digitalizálásával összhangban elemezte a németországi erőfeszítések alapján. Véleménye szerint a nagyobb katalógusok retrospektív konverziójának terhei meghaladják a könyvtárak munkaügyi és technikai lehetőségeit, különösen, ha az ilyen irányú projektek „záros határidőn” belüli befejezését tűzik ki célul. Európában az erre a tevékenységre szakosodott, viszonylag kis számú cég igénybevétele – különösen a házon belüli konverzió előre nem látható költségei miatt – jóval hatékonyabb lehet. Az állagában fenyegetett könyvtári gyűjtemények teljes egészében történő digitalizálása a magas költségek miatt még mindig illuzórikusnak tűnhet Németországban, e téren az elektronikus központi katalógus kialakítására, továbbá a gyűjtemények digitalizálásának összehangolására irányuló együttműködés jelenthet megoldást.

Az iráni *Ali Ashgar Shiri* új módszert javasolt a hálózaton hozzáférhető elektronikus információk jelenségeinek vizsgálatára „Kibernetika: az információkutatás új horizontja” c. előadásában. A kibertér elemei a szerző felsorolásában: 1. A különböző információs hálózatok; 2. Online adatbázisok és metaadatbázisok; 3. Internet-eszközök és

médiumok (honlapok, webhelyek, e-posta, vita- és hírcsoportok); 4. Virtuális oktatási intézmények, egyetemek és szervezetek; 5. Elektronikus faliújságok; 6. Elektronikus konferenciák, szervezetek és társaságok; 7. Elektronikus könyvek, könyvtárak, archívumok és információs szolgáltatások; 8. Multimédia, hipermedia, polimédia és telemédia információs rendszerek. A kibernetika fogalmát Shiri a kibertérben létező és működő információk és információs médiumok bibliometriai, szcientometriai és informatikai eszközökkel történő kvantitatív méréseként, elemzéseiként és tanulmányozásaként definiálja.

Politikák, szabályok, jogi előírások és szerzői jog

Frans Lettenström (Svédország) a világhálózat svéd vonatkozású lapjainak megőrzését célzó projektet mutatta be előadásában („A Kulturarwprojekt – a Svéd Királyi Webarchívum”). A svéd nemzeti könyvtár 1996-ban indította útjára e projektet. Egy indexelő robot segítségével 9,7 millió releváns URL-t találtak mintegy 35 000 svéd vonatkozású weblelőhelyen. Mindez kb. 160 Gbájtnyi helyet foglal el a jelenleg még mágnesszalagon tárolt archívumban. Jelenleg két fő problémát lát a szerző a projekt viszonylag egyszerűen megoldható technikai gondjainak megoldását követően: az egyik a szoftverek és a hardverek rövid élettartama (az új verziók igen gyorsan jelennek meg, a régebbiek igen gyorsan avulnak el), a másik pedig az archívum nyilvánosság előtti feltárása, ami komoly szerzői jogi komplikációkat vet fel. (A svéd kötelespéldány-törvény 1998-as módosítása szerint a vonatkozó lapokat évente négyszer kell begyűjteni, s az így létrejövő archívum egyelőre csak a nemzeti könyvtárban férhető hozzá kutatási célból.) A projekt irányítói szerint a világháló csupán nemzeti keretekben való archiválása nyilvánvalóan nem lehet tökéletes, ezért a projekt a nemzetközi együttműködés kiszélesítését is célul tűzi ki ezen a téren. A skandináv országokban megindult együttműködés mellett a svéd nemzeti könyvtár részt vesz fejlődő országok hasonló projektjeinek beindításában, valamint a tapasztalatok átadásában más régióknak is.

T. A. V. Murthy és S. P. Jain (India) a szerzői jog és az elektronikus információk összefüggéseit tárgyalták „Az elektronikus dokumentumok hálózati hozzáférése és a szerzői jog: következmények a fejlődő ország számára” c. előadásukban. A jelenlegi szerzői jogi előírások szükségtelenül sújtják a fejlődő országokat a fejlett országok magas kiadási költségeinek áthárításán, illetve a fejlődő régió saját kutatási eredményeihez való hozzáférés esetenkénti megakadályozásán keresztül. A hagyományos kiadók nehezen tudják elfogadni az

Internethez való szélesebb körű hozzáférés által megváltozott helyzetet, ami elvben a szabadabb tudományos kommunikáció és információcsere irányába hat. A szerzők amellett érveltek, hogy az elektronikus kiadói tevékenységben – éppen a hozzáférés, a tulajdonjog és az ellenőrzés morális és társadalmi kérdéseinek kedvező megoldása érdekében – a kiadók ne elsősorban a tulajdon vagy a fizetési mechanizmusok problémáinak kidolgozására összpontosítsanak. A szerzők, a kiadók és a könyvtárak érdekeit egyaránt szolgáló licenstratégia kialakítására van szükség.

„A könyvtárak és információs intézetek stratégiai választási lehetőségei Kínában a számítógépes hálózati környezetben” c. előadásában Liang Zhanping (Kínai Népköztársaság) az ország helyzetét vázolta fel a hálózati információs szolgáltatások terén. Rámutatott, hogy Kína e téren még csak fejlődésének kezdeti lépéseit tette meg. A követendő stratégia elemei azonban világosak:

- létre kell hozni a tervekért és a szabványokért felelős hálózati információs szervezetet;
- javítani kell a dokumentumállomány összetételét és az adatbázisok felépítését;
- nagyobb figyelmet kell szentelni a digitális és a virtuális könyvtárak létrehozásának;
- széles körű felhasználói felméréseket kell tartani, és jobb információs termékeket kell előállítani ezek alapján;
- meg kell gyorsítani az információs szakemberek képzését;
- jelentősen növelni kell a területre irányuló beruházásokat.

E beszámoló keretében nyilván nem lehet vállalkozni a kongresszuson elhangzott mintegy 120 előadás mindegyikének ismertetésére. E sorok írója inkább csak „pillanatképet” próbált felvillantani a felvetődő témák sokrétűségéről, illetve az alkalmazott megközelítések változatosságáról. Még két eseményt szeretnék azonban kiemelni az általában magas színvonalú tudományos programból. Az egyik a „Vázlat a 21. századi információs társadalomról: technika, oktatás, politikák, gazdaság és társadalom” elnevezésű nemzetközi paneltanácskozás, amelynek keretében a résztvevők egyebek között a multimédiás oktatás szerepét vizsgálták a könyvtári és információs szakemberek képzésében, felvázolták az információs társadalom új kihívásait, és elemezték az információs szupersztrádák és a kommunikációs technológiák szerepét a jövő társadalmában.

A másik pedig a vendéglátók szervezőbizottságának elnöke, Sardana professzor által felolvasott deklaráció, amely az elhangzott előadások, hozzászólások és viták következtetéseinek alapján kimondta: „Felismerve azt, hogy a világ a hálózaton alapuló elektronikus információs társadalom felé tart, elismerve az emberiség átfogó fejlődésé-

nek fontosságát, megvitatta a jövő társadalmának fenntartható fejlődésével összefüggő kérdéseket, illetve a környezet- és felhasználóbarát technológiák alkalmazásának egyes aspektusait, továbbá felismerve az egyén sokoldalú képességfejlesztésének szükségességét, a kongresszus kinyilvánítja, hogy az új információs társadalomnak a kutatási, oktatási, információs és kommunikációs technológiák alkalmazása, valamint a társadalmi és gazdasági politikák és jogi szabályozás kialakítása során az emberre kell összpontosítani a jóléti társadalom előnyeinek kiaknázása és fenntartása érdekében" (Újdelhi-nyilatkozat).

A közgyűlés

Ahogy arról már szó volt, a kongresszus előtt a dzsaipuri prekonferencia keretei között kezdődött, de az elhúzódozó megbeszélések és viták miatt Újdelhiben is folytatódott a szövetség közgyűlése. Mint rendesen, a közgyűlés most is főként szervezeti kérdésekkel foglalkozott (pl. a tagdíjfizetés rendszerének megújítása, a tagsági viszony rendezése, a különböző bizottságok és testületek jelentésének elfogadása). Ugyancsak a hagyományoknak megfelelően megtörtént az új tisztségviselők megválasztása is: a FID új alelnöke az indiai *Sardana* professzor lett, a szövetség új tanácsnokaivá a brazil *José Rincon Ferreirát*, az osztrák *Christian Galinskít*, a koreai *Kyu-Chil Kimet*, a holland *Johan F. Steenbakkerst*, valamint a japán *Yoshiro Matsuda* professzort választották. Az ülés keretében mutatkozott be az előző közgyűlésen leköszönt holland főtárgy, *Ben Goedegebuur* utóda, a brit *J. Stephen Parker* is.

Döntés született a következő konferencia és kongresszus helyszínéről is: a FID elfogadta a brazil nemzeti tag meghívását, így 2000-ben a FID ötvenedik kongresszusa Brazília fővárosában lesz az ország felfedezésének ötszázadik évfordulóját ünneplő rendezvénysorozat részeként (negyven évvel a Rio de Janeiróban rendezett FID-kongresszus után).

A Globális Információs Szövetség

Mint ismeretes, a FID 1994-es kongresszusán fogadták el az ún. Tokiói Nyilatkozatot, amely kimondta az ún. Globális Információs Szövetség (Global Information Alliance = GIA), vagyis az információ, a kommunikáció és az ismeretátadás terén aktívan működő, nem kormányközi nemzetközi szakmai szervezetek szövetségének megalakulását. (A GIA az Információs Társadalom felé haladó világ nap-nap után felmerülő információs és

kommunikációs kihívásaival egyedileg és kollektívan megbirkózni kívánó, az e kihívások gondjainak megoldása iránt felelősséget érző szervezetek laza szövetsége. Az UNESCO támogatását élvező szövetség megalakulásának körülményeiről egyébként – a Tokiói Nyilatkozat szövege mellett – bővebb információ található a GIA honlapjának címen: <http://fid.conicyt.cl:8000/giaopen/htm>.) A FID jelenleg is a GIA titkárságának szerepét tölti be, s így a közgyűlésen nagy érdeklődéssel fogadott beszámoló hangzott el a GIA harmadik találkozásáról, és az időközben lezajlott fejleményekről.

Egyetértés mutatkozott abban, hogy a FID továbbra is vállaljon aktív szerepet a GIA-ban, amely fő célként azoknak a társadalmi és kulturális kérdéseknek a megoldását tartja, amelyek az egyes állampolgárok, a családok és más informális társadalmi csoportok számára, az elszigetelt agrárterületeken élő „információban szegény” rétegek szempontjából fontosak, s amelyek eldöntésénél az említett csoportok csak nehezen hallathatják hangjukat a kereskedelmi és a magánszektorban az információs társadalom lényegi vonatkozásait érintő döntései kapcsán.

A közgyűlés elfogadta a GIA harmadik tanácskozásának beszámolójáról készült jelentést, amely egyebek között hangsúlyozta a Tokiói Nyilatkozat mint az információs társadalomra vonatkozó megfelelő elvek deklarációja, illetve a Globális Információs Szövetség közötti különbségtétel fontosságát. A GIA maradjon rugalmas, s legyen lehetősége olyan kérdésekre összpontosítani, amelyek a legnagyobb visszhangot válthatják ki a szervezet tagjaiból. Ezzel összhangban erősen motivált és dinamikus szakemberekből csekély létszámú, de ütőképes szakbizottságokat kell létrehozni a GIA tagszervezetei tagságának köréből, amelyek képesek a legfontosabb problémák azonosítására, az azok megoldását célzó feladatok meghatározására. Folytatni kell a Tokiói Nyilatkozat népszerűsítését, szorgalmazni kell további nyelvekre való lefordítását, valamint az egyes országokban való terjesztését.

A FID jövője

A Nemzetközi Információs és Dokumentációs Szövetség jövőjével kapcsolatban élénk vita bontakozott ki a közgyűlés résztvevői között. Miközben a FID pénzügyi helyzete javulni (de legalábbis stabilizálódni) látszik, a fő kérdés az, hogy hogyan tudja megőrizni a FID sajátos szakmai profiljának megfelelő pozícióját az információs társadalom kialakulásának körülményei között. A FID továbbra is támaszkodni kíván a tagság által reprezentált széles körű szakmai ismeretek tárházára akár tanácsadó szervezetként, akár a vélemények üt-

köztetésének nemzetközi fórumaként, akár pedig meghatározott projektek lebonyolítójaként, illetve koordinátoraként. (Az elmúlt időszakban a FID az UNESCO megbízásából többek között információstratégiai felmérést végzett, illetve tanulmányt készített a felmérés eredményeiről.) A Tokiói Nyilatkozat első számú „zászlóvivőjeként”, továbbá a GIA-ban játszott szerepével a FID mindenképpen erősíteni fogja ezt a pozíciót. Kulcsfontosságú azonban a FID szervezeti működésének megújítása, rugalmasabbá tétele, valamint a különböző testületek és regionális bizottságok aktivizálása. Ennek egyik fontos feltétele a FID fő mozgatóerejét képező nemzeti tagok szerepének megújítása. (E feladatra egyébként a közgyűlés külön munkabizottságot hozott létre, amelybe a szövetség e sorok íróját is kooptálta.)

Ugyancsak fontos kérdés a szövetség jövőjével összefüggésben az, hogy mit kínál a FID mint szakmai fórum tagjai számára. Tovább kell folytatni azokat az erőfeszítéseket, amelyek az új (egyéni és testületi) tagok bevonására irányulnak. A FID elnökszónya határozottan érvelt a szövetség belső szakmai struktúrájának átalakítása mellett, valamint a dinamikus működő, eredményes bizottságok és speciális érdekcsoportok tevékenységének ösztönzése érdekében. Ugyanakkor arra is rámutatott, hogy a szövetségnek nem áll érdekében „látszatzbizottságok” fenntartása. Az elkövetkező két évben a szakmai-szervezeti átalakulás további előkészítésére összpontosít a titkárság, s javaslataikat a következő, Brazíliában tartandó közgyűlés elé terjeszti majd.

Szó esett új oktatási programokról, illetve a FID Regionális Bizottságainak meghatározott tevékenységeiről. A Regionális Bizottságok a FID profiljába vágó tevékenységek katalizátoraiként működhetnek, amit az elmúlt években számos Regionális Bizottság – egyebek között az Európai Regionális Bizottság – példája is igazolt. A tervek szerint – említette meg J. Stephen Parker – megújítják a Szövetség Tudásfórum (Knowledge Forum) néven létrehozott weblapját is. Nincs kizárva az sem, hogy a nagy hagyományokkal rendelkező FID hivatalos neve is megváltozik az új feladatokkal összhangban.

Néhány személyes megjegyzés

A „hivatalos” programokat követő beszélgetéseken, találkozókon számos más európai és amerikai kollégámmal értettünk egyet abban, hogy a konferencia kivételes élményt jelentett számunkra. Ez nemcsak a konferencia – nekünk talán egzoti-

kusnak tűnő – helyszínének volt köszönhető, hanem a lebonyolítás módjának is. Az európai szögből talán kissé szervezetlennek látszó, de ünnepélyes, és aktív vitákkal tarkított, sikeres és eredményes kongresszus valóban egyedi színt vitt a FID konferenciáinak sorába. Hol másutt hallhatunk volna alaposan és érdekesen felépített, hindu énekekkel tarkított előadást a hindu szent írások és az információelmélet összefüggéseiről, mint a tanácskozás helyszínénél szolgáló Vigyan Bhawan konferencia-központban? Hol másutt élvezhetnénk volna azt a sokszínű véleményezőnt, amit az igen aktív indiai és szomszédos országokbeli küldöttek nyilvánítottak ki az információs társadalom kialakulásának alapkérdéseit illetően? Hol másutt döbbenhetnünk volna rá, hogy az információs társadalom kialakulásával kapcsolatos kérdések jó része nem csupán az adott ország(ok) gazdasági fejlettségi szintjétől függ? Hol másutt érezhetnénk volna az információs hálózatok globalizációs hatásainak közvetlen bizonyítékait? S hol másutt nyílt volna alkalom megismerkedni személyesen is indiai és a régió más országaiból jövő kollégákkal?

Érdekes volt megfigyelni, hogy a tanácskozás jelentős része az információs szakemberek képzésével és oktatásával, az emberi erőforrások szerepével, illetve az információs társadalom kialakulásának *emberi tényezőivel* foglalkozott. Nem egy előadó használta a *fenntartható* informatikai fejlődés fogalmát, amely a környezetvédelmi szempontból fenntartható fejlődés mintájára az ember igényeiből kiindulva, s azoknak megfelelően vezet az információs társadalom kialakításához, ellentétben a pusztán a technikai fejlődés által indukált folyamatokkal.

A számos megvitatott komoly probléma ellenére a kongresszus optimista hangvétellel zárult. Ennek igazolásául álljon most itt a szervezőbizottság „mozgatórugójaként” megismert Vishwanathan professzor előadásából egy idézet: „Nincs kétség afelől, hogy az egy-két évtized múlva beköszöntő új világrend küszöbén állunk. Az élet középpontjába az információs hálózatokra épülő társadalom kerül. ... Az új társadalom az emberiség létezésének új formáját teremti meg. Ez a jelenleg létező társadalmak számos problémájának megoldásához vezet. Ugyanakkor az új társadalom negatív vonásait – ha ilyenek egyáltalán létezni fognak – is vizsgálni kell. Mégis, ha dogmatikusnak is tűnhet a kijelentés, az a véleményem, hogy az új, hálózatokra épülő információs társadalom a jelenlegi társadalom valamennyi gondjának panaceaája lesz.”

Beérkezett: 1999. II. 10-én.

A GÁBOR DÉNES EMLÉKBIZOTTSÁG FELHÍVÁSA

2000. június 5-én ünnepeljük világhírű magyar mérnök-fizikusunk, *Gábor Dénes születésének 100. évfordulóját*. A kiváló természettudós és feltaláló, aki a holográfiai módszer feltalálásáért és fejlesztéséhez való hozzájárulásáért megkapta az 1971. évi fizikai Nobel-díjat, számos maradandót alkotott az információelmélet, az elektronoptika és a plazmafizika területén. Élete utolsó évtizedeiben mintaadó szociális érzékenységgel elemzi a globális problémák technikai gyökereit és leküzdésük gazdasági-társadalmi eszközeit.

Gábor Dénes több mint fél évszázados londoni és tengerentúli munkássága máig mozgósítja a műszaki tudományok legkiválóbb művelőit. Szellemi örökségének gondozására és budapesti születésének méltó centenáriumi megünneplésére 1998. június 5-én megalakult a nevét viselő emlékbizottság, amely az elmúlt időszakban kialakította az államiságunk millenniumának szentelt hazai rendezvénysorozatba illeszkedő programját. Az emlékbizottság szorosan együttműködik a londoni Imperial College – Gábor Dénes sok évtizedes professzori munkásságának színtere – vezetőivel.

A Gábor Dénes Emlékbizottság társelnökei a megalakulástól az OMFB és az MTA támogatását is képviselve *Nyiri Lajos* és *Náray-Szabó Gábor*, a testületi és programtitkársági teendőket az OMIKK vállalta magára.

Az emlékbizottság felelős és megalapozott működését garantálják az emlékbizottság tagjai:

- *Bendzsel Miklós*, a Magyar Szabadalmi Hivatal elnöke;
 - *Bíró Gábor* egyetemi tanár, Eötvös Loránd Fizikai Társulat;
 - *Czigány Magda* könyvtárigazgató, Imperial College, London;
 - *Garay-Tóth János* kuratóriumi elnök, NOVOFER Alapítvány;
 - *Greguss Pál* egyetemi tanár, Budapesti Műszaki Egyetem;
 - *Havass Miklós*, a Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetségének alelnöke, a SZÁMALK elnöke;
 - *Herman Ákos*, az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár főigazgatója;
 - *Horvai György* rektorhelyettes, Budapesti Műszaki Egyetem;
 - *Kovács Magda* tanszékvezető, Gábor Dénes Főiskola;
 - *Nagy Ferenc*, a Tudóslexikon főszerkesztője;
 - *Vágó György*, a műszaki tudományok doktora
- elkötelezett részvétele a testületi munkában.

Az emlékbizottság felhívással fordul mind a hazai tudományos és műszaki élet résztvevőihöz, mind a jövő társadalma iránt érdeklődő polgárokhoz és közös ügyeink tisztségviselőihez, hogy vegyenek részt a százéves évforduló méltó megünneplésében, a nagy magyar tudós emlékének és szellemi hagyatékának megőrzésében.

A centenáriumon túl ennek aktualitást ad az, amiről Gábor Dénes egyik késői önéletrajzában vall, hogy bár idős korában is foglalkoztatja a műszaki innováció, utolsó éveit mégis új érdeklődés köti le: az ipari civilizáció jövője. Ellentmondásokat lát a technika fejlődése és a társadalmi intézmények között, ezért szerinte prioritást kell adni a társadalmi innováció kérdéseinek. Negyedszázad múltán is időszerű téma. Híres mondása: „*Nem tudjátok megjósolni a jövőt, de képesek vagytok feltalálni azt!*” mai helyzetünkben is igaz.

A Gábor Dénes Emlékbizottság azzal a meggyőződéssel adja közre programját, s teszi közzé (www.omikk.hu/gaborden/emlekbiz.htm) elképzeléseit, hogy a tagjai mögött álló közintézmények szerepvállalása, és Nobel-díjas tudósunk gazdag szellemi örökségének mozgósító ereje arra ösztönzi a felelős és jövőtudatos hazai gazdasági, műszaki, társadalomtudományi műhelyeket, közszereplőket és magánszemélyeket, hogy ötleteikkel, intellektuális és anyagi támogatásukkal segítsék sikerre vinni Gábor Dénes szavaival a jövő feltalálásán túl annak megalkotását is.

Budapest, 1999. március havában

Gábor Dénes Emlékbizottság